

Силабус
навчальної дисципліни
**Актуальні проблеми розвитку громадянської освіти в
Україні для спеціальності А4.03 Історія та громадянська
освіта**
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма: «Середня освіта (історія)»
Спеціальність: А4.03 Історія та громадянська освіта
Галузь знань: А1 Освіта
Рівень вищої освіти: другий

Викладач (і)	Федорик Юрій Володимирович
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/fedorik/
Контактний тел.	0999058168
Е-mail викладача:	Jurij83fedoryk@gmail.com
Графік консультацій	Четвер 11.10-12.30

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	12	12	66	залік

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: Громадянська освіта, Україна, актуальні проблеми, критичне мислення, демократія, громадянська активність, політична свідомість, дезінформація, медіаграмотність, цифрові технології, права і обов'язки громадянина, патріотизм, національна ідентичність, інформаційна безпека, соціальні мережі, маніпуляції та популізм, молодь і демократизація, громадянське суспільство, освітні реформи, глобалізація, громадська відповідальність, політична участь.

Мета та предмет курсу:

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти глибокого розуміння актуальних проблем громадянської освіти в Україні, розвитку критичного мислення, свідомої громадянської позиції та навичок аналізу суспільно-політичних процесів. Курс спрямований на підготовку

активних і відповідальних громадян, здатних до усвідомленої участі у демократичних процесах та протидії дезінформації. Предметом вивчення дисципліни є громадянська освіта як складова демократичного суспільства: її теоретичні основи, сучасні виклики та перспективи розвитку в Україні. Особлива увага приділяється впливу цифрових технологій на громадянську свідомість, питанням критичного мислення, політичної культури, формування національної ідентичності та механізмам залучення громадян до суспільно-політичного життя.

Компетентності та програмні результати навчання:

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК 2. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

ЗК 3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і багатокультурність в суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).

ЗК 4. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність).

ЗК 5. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність).

ЗК 8. Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища

Фахові компетентності

ФК 1. Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички здобувачів.

ФК 3. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

ФК 6. Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси

ФК 9. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти

ФК 11. Здатність розвивати в учнів критичне мислення.

ФК 12. Здатність формувати ціннісне ставлення в учнів.

ФК 13. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності

ФК 14. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси

ФК 23. Здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Оцінювати історичні явища та події з позицій прав і свобод людини

ПРН 2. Знаходити найменш конфліктний спосіб розв'язання проблеми

ПРН 5. Приймати ефективні рішення

ПРН 6. Розв'язувати проблему

ПРН 7. Вміти створювати умови для функціонування інклюзивного освітнього середовища під час викладання історії та громадянської освіти

ПРН 12. Залучати до навчання історії матеріал інших предметів

ПРН 14. Створювати ситуацію критичного мислення

ПРН 15. Уміти спонукати учнів до висловлювання ціннісних ставлень

ПРН 16. Орієнтуватися в інформаційному просторі

ПРН 17. Вміти ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові ресурси для викладання історії та громадянської освіти

ПРН 19. Організовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію

ПРН 20. Виявляти індивідуальний підхід до учнів з особливими потребами

ПРН 21. Планувати освітній процес на рівні курсу, теми та уроку

ПРН 22. Оптимально структурувати навчальне заняття

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. ЗМ 1. Теоретичні засади та інструменти громадянської освіти

1. Сутність та виклики громадянського суспільства. Історія розвитку громадянського суспільства. Цінності громадянського суспільства. Виклики перед українським громадянським суспільством в період війни.

2. Засади демократичного врядування. Філософські основи демократичного врядування. Моделі взаємовпливу між державою та громадським суспільством. Принципи демократичного врядування. Українське суспільство між патерналізмом та ідеями демократії

3. Формування громадянської свідомості: концепції, методи, інструменти. Взаємозв'язок між громадянською свідомістю та політичною культурою. Методи формування громадянської свідомості. Вплив медіа на розвиток громадянської свідомості. Популізм як чинник глобальних та вітчизняних викликів розвитку громадянської свідомості.

4. Права людини та громадянська освіта. Еволюція прав людини. Загальна декларація прав людини. Міжнародні конвенції та пакти про права людини. Механізми захисту прав людини. Права людини в Україні: між імплементацією та викликами.

5. Критичне мислення як основа громадянської компетентності. Критичне мислення як компонент громадянської освіти. Логіка, аргументація та аналіз як елементи критичного мислення. роль критичного підходу у суспільних дискусіях. Психологія сприйняття інформації: розпізнавання когнітивних упереджень та стереотипів. Методики розвитку критичного мислення і аналітичних навичок в навчальному процесі.

6. Конституціоналізм й демократія в Україні. Конституціоналізм: виклики для конституційних демократій. Конституціоналізм в Україні через призму сучасних процесів. Механізми демократії в державному управлінні

Змістовий модуль 2. Цифровий вимір громадянської освіти та формування громадянської свідомості

7. Демократія, права людини та громадянська відповідальність. Взаємовплив між демократією, громадянською відповідальністю та правами людини. Виклики формування демократичних цінностей в сучасній Україні. Шляхи виховання в молоді відповідального ставлення до прав та обов'язків.

8. Громадянське суспільство та демократія. Визначення громадянського суспільства. Демократичні функції громадянського суспільства. Роль громадянського суспільства у демократичних реформах: кейси зарубіжних країн та України. Демократичні перетворення в Україні: аналіз успішних кейсів.

9. Громадянська освіта в цифрову епоху: можливості та загрози. Цифровізація громадянської освіти: нові можливості. Кібербезпека та цифрові права громадян. Цифрова грамотність як складова громадянської освіти. Перспективи та виклики цифрової громадянської освіти в Україні.

10. Громадянська участь в демократичних процесах. Обов'язки громадян в демократичному суспільстві. Методи громадянської участі. Чинники участі громадян в демократичних процесах. Громадянська участь в Україні.

Методи навчання: Проблемно-орієнтований метод, метод аналізу суспільних процесів, інтерактивний метод, метод кейс-стаді (аналіз конкретних ситуацій), метод дискусій, методи критичного мислення.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): *Поточне оцінювання* складається з балів за участь у семінарах (60% – загальної оцінки) та виконання самостійної роботи (40% – загальної оцінки). Активна участь в обговореннях, аналітичний підхід і критичний аналіз є ключовими критеріями оцінювання. *Дедлайни:* самостійні роботи, здані із запізненням без поважних причин, оцінюються нижче (75% від максимально можливої оцінки). Перескладання тем можливе лише за наявності поважних причин. Академічна доброчесність: Очікується дотримання принципів академічної доброчесності, включаючи відсутність плагіату, правильне оформлення джерел та дотримання

норм наукової етики. *Відвідуваність*: є обов'язковим компонентом оцінювання. Пропуски без поважних причин впливають на підсумкову оцінку. *Навчальні платформи*: використовуються онлайн-платформи Moodle та Zoom для дистанційного навчання, доступу до матеріалів курсу та здачі робіт. *Політика академічної доброчесності*: передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть відсутні всі види академічного плагіату та здобувачі будуть дотримуватися наукової етики, слідуючи положення Кодексу доброчесності університетської спільноти https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/11/kodeks_dobrochesnosti_universytetskoyi_spilnoty_bdpu1.pdf.

Політика використання ГШІ, то послуговуючись університетським положенням https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/polityka_vykorystannya_shtuchnogo_intelektu_v_osvitnomu_proczeni_berdyanskogo.pdf при підготовці до практичних занять дозволено часткове використання ШІ для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладання джерел з інших мов, забороняється копіювання та генерація неправдивих фактів, забороняється використовувати в контрольованому середовищі під час проведення іспиту.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: вивчення курсу не передбачає використання програмного забезпечення, крім загально вживаних операційних систем та програм.

Система оцінювання та вимоги:

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне оцінювання та самостійна робота												Підс. тест	Сума
ЗМ1						ЗМ2							
с-з 1		с-з 2		с-з 3		с-з 4		с-з 5		с-з 6			
с-з	с.р.	с-з	с.р.	с-з	с.р.	с-з	с.р.	с-з	с.р.	с-з	с.р.	25	100
8	4	8	5	8	4	8	5	8	4	8	5		
12		13		12		13		12		13			
75													

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для заліку	
90-100	А	
78-89	В	
65-77	С	
58-64	D	
50-57	E	
зараховано		

35-49	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

Українською:

1. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
3. Закон України «Про громадські об'єднання». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
5. «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права». Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043
6. «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_207
7. «Конвенція про права осіб з інвалідністю». Ратифіковано Верховною Радою України. http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
8. «Гендерні профілі 25 областей України». Проект ООН Жінки «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», 2019. https://eu-ua.org/genderni-profil-25-oblastey-ukrayiny?fbclid=IwAR1a5deoPbaKQQ-4zeYKcf7hGdR3D7qIXU5_IH2VqNUgLFAN_1rh2qvmRgg
9. «Європейська конвенція про права людини». Ратифіковано Верховною Радою України. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
10. «Права людини в Україні – 2017. Доповідь правозахисних організацій». Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ), 2018 р. https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Preview_HumanRight2017-UKR-A46.pdf
11. «Моніторинг'2018: основні тенденції змін громадської думки». Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2018. https://dif.org.ua/article/monitoring2018-osnovni-tendentsii-zmin-gromadskoi-dumki?fbclid=IwAR3TpwWqZaEAKYyIweA0dVb7U5c-SEiDF82WS2VayZE_FdEiEHA4hGqPZew#.XBy3R9-1q9M.facebook

12. «Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги». Центр політико-правових реформ (ЦППР), 2018. http://pravo.org.ua/ua/about/books/report_complaint/
13. «Інструменти впливу громадян на місцеву владу». Український незалежний центр політичних досліджень (УНЦПД), 2017. <http://ucipr.org.ua/publicdocs/Instruments.pdf>
14. «Контроль за владою — практичні інструменти». Міжнародний республіканський інститут (IRI), 2017. [https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Контроль за владою — практичні інструменти.pdf](https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Контроль_за_владою_—_практичні_інструменти.pdf)
15. «Права людини та місцева демократія». Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ), 2017. <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/book-3.pdf>
16. «Роль громадськості у покращенні якості адміністративних послуг». Центр політико-правових реформ (ЦППР), 2017. http://pravo.org.ua/ua/about/books/role_of_community/
17. «Громадськість і органи правопорядку: контроль, моніторинг, співпраця». Центр політико-правових реформ (ЦППР), 2017. http://pravo.org.ua/ua/about/books/society_law/
18. «Бюджетний процес». Програма USAID РАДА, Інтерньюз-Україна, 2017. <http://radaprogram.org/videomaterials/byudzhetniy-proces>
19. «Розумійте свій Парламент і контролюйте його». Програма USAID РАДА, Інтерньюз-Україна, 2017. <http://radaprogram.org/videomaterials/rozumiyte-sviy-parlament-i-kontrolyuyte-yogo-funkciyi-verhovnoyi-rady>
20. «Звернення до народного депутата України». Програма USAID РАДА, Інтерньюз-Україна, 2017. <http://radaprogram.org/videomaterials/zvernennya-do-narodnogo-deputata-ukrayiny>
21. «Внутрішньо переміщені особи та участь у виборах: короткий огляд». Міжнародна фундація виборчих систем (IFES), 2016. http://www.ifes.org/sites/default/files/ifes_idps_and_electoral_participation_2016-11-14-ukrainian.pdf
22. «Референдум: досвід України та європейські стандарти». Міжнародна фундація виборчих систем (IFES), Центр політико-правових реформ (ЦППР), 2016. [https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадське суспільство і політика_1.pdf](https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадське_суспільство_і_політика_1.pdf)
23. «Громадські слухання». Міжнародний Республіканський Інститут, 2016. [https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадські слухання.pdf](https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадські_слухання.pdf)
24. «Громадянське суспільство і політика». Міжнародний республіканський інститут (IRI), 2016. [https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадське суспільство і політика_1.pdf](https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадське_суспільство_і_політика_1.pdf)
25. «Виконавча влада (теоретичний і конституційний аспекти)». Центр політико-правових реформ (ЦППР), 2016. http://pravo.org.ua/ua/about/books/executive_authority/

26. «Громадянська обізнаність в Україні, Молдові та Білорусі». Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), Програми розвитку ООН в Україні (ПРООН), 2016 р.

<https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/DHRP/Civic-literacy-UKR.pdf>

27. Антонович М. «Україна в міжнародній системі захисту прав людини». Київ, 2000.

28. Попович М. «Громадянське суспільство України». День, 1999.

<http://incognita.day.kiev.ua/gromadyanske-suspilstvo-ukrayini.html>

29. Онлайн-курс з громадянської освіти. Prometheus.

<https://prometheus.org.ua/civileducation/>

30. Онлайн-курс з громадянської освіти. Відкритий Університет Майдану.

<https://vumonline.ua/courses/>

Додаткові

1. “The Universal Declaration of Human Rights (UDHR).” United Nations. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

2. “Convention on the Rights of the Child.” United Nations. <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>

3. “Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women.” United Nations. [http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf)

4. “Convention on the Rights of Persons with Disabilities.” United Nations. <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

5. “European Convention on Human Rights.” Council of Europe. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

6. “Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence.” Council of Europe. <https://rm.coe.int/168008482e>

7. “Framework Convention for the Protection of National Minorities.” Council of Europe. <https://rm.coe.int/16800c10cf>

8. “Internally Displaced Persons and Electoral Participation: A Brief Overview.” International Foundation for Electoral Systems (IFES), 2016. <http://www.ifes.org/sites/default/files/idps-electoral-participation-october-2016.pdf>

9. William Young. “Civic Virtue and Western Civilization.” National Association of Scholars, December 1, 2011. https://www.nas.org/articles/civic_virtue_and_western_civilization

10. “Concluding Observations: Ukraine.” UNICEF, 2011. www.unicef.org/ukraine/UN_CRC_ConcludingObservations_Ukr.pdf

11. “Decision-Making in Times of Injustice.” Facing History and Ourselves Foundation, Inc. 2009.

12. “Questions & Answers, European Court of Human Rights.” Secretariat of the European Court of Human Rights. Tbilisi, 2009.

13. Russell J. Dalton. "Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation Political Studies." 2008.
14. William Galston. "Pluralism and Civic Virtue." *Social Theory and Practice*. Vol. 33, No. 4, October 2007.
15. I.B. Tauris. "Black Sea Politics: Political Culture and Civil Society in an Unstable Region." 2005.
16. Westheimer & Kahne "What Kind of Citizen. The Politics of Educating for Democracy" *American Educational Research Journal*, 2004.
17. "What Is International Humanitarian Law?" International Committee of the Red Cross, 2004. www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf
18. Larry Diamond. "What Civil Society Can Do to Reform, Deepen, and Improve Democracy." Tokyo, June 12-13, 2001. <https://web.stanford.edu/~ldiamond/papers/civJap.pdf>
19. Martti Siisiäinen. "Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam." Trinity College, Dublin, Ireland July 5-8, 2000. <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/7661/siisiainen.pdf>
20. Robert Putnam. "Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community." Simon & Schuster Paperbacks, New York, 2000.
21. Francis Fukuyama. "Social Capital and Civil Society." IMF Conference on Second Generation Reforms, October 1, 1999. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>
22. "How Can Citizens Participate?" *We the People: The Citizen & the Constitution*, 2nd Edition. The Center for Civic Education, 1998. <http://www.civiced.org/resources/curriculum/lesson-plans/456-how-can-citizens-participate>
23. Francis Fukuyama. "Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity." New York: Free Press. 1995.
24. Iris Marion Young. "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship." In Beiner, R. (Ed.) *Theorizing Citizenship*. Albany, New York, 1995.
25. Larry Diamond. "Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation." *Journal of Democracy*, 5(3). 1994.
26. Robert Putnam. "How to Make Democracy Work – Civil Traditions in Contemporary Italy." Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1993.
27. Sherry R. Arnstein. "A Ladder of Citizen Participation." *JAIP*, Vol. 35, No.4, July 1969.
28. Gabriel Almond and Sidney Verba. "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations." Sage Publications, Inc. 1963.